

Актуелни положај сектора културе у Републици Српској?

Област културе Дејтонским споразумом није обухваћена. Једино је Анексом 8 овог споразума предвиђено оснивање Комисије за очување националних споменика. Из наведеног произилази да је питање културних политика препуштено ентитетима. Нажалост, ту прилику Република Српска није искористила до данас, јер када је култура у питању, није било јавног интереса да културу прати одговарајућа промјена културно-политичких и образовних приступа.

Из тог разлога недостају квалитетне културне стратегије, те акциони и развојни планови. Нису донесене културне политике на нивоима локалне заједнице и институција културе. Култура зависи од институционалних рјешења на свим нивоима. Законска регулатива није адекватна, а многа недостаје. Поред традиционално неразумно ниских ставки у буџету намијењених култури и фискалних оптерећења, присутни су неадекватни механизми одлучивања и негативна селекција кадрова.

Посебно дјелује фрустрирајуће чињеница да одговорно ресорно министарство није афирмисало нити извршило потребну едукацију о начину аплицирања према фондовима ЕУ намјењених за пројекте из културе. Установе културе, као и невладин сектор, нису искористили у довољној мјери фондове намјењене култури који су били доступни путем Министарства цивилних послова на нивоу БиХ, углавном због недостатка транспарентности и комуникације са Министарством образовања и културе Републике Српске.

Уз недостатак креативности, примјетна је незаинтересованост одговорних у сектору културе, те одсуство двосмјерне комуникације између Министарства, локалних заједница и јавних установа културе. Ако држава финансира или суфинансира културу и пројекте у култури, природно је да има извјесног утицаја и контролу. Проблем настаје када некомпетентне особе из свијета културе партиципирају у цијени коштања културе, тј. неразумљивог система професионалног вредновања културних пројеката који чак не заступају културни укус владајуће политичке елите. Стога би се у пракси културних политика требао потенцирати модел партнерства, а не само дефинисање послушних учесника у разним комисијама као веза умјетничког свијета са државом и културом.

Досадашња пракса доводи у питање опстанак традиционалних културних пројекта осмишљених и дугорочно планираних у циљу очувања идентитета, стварања брэнда, имиџа и развоја културног туризма.

Не постоје статистички подаци економске добити у сектору културе по структури, у циљу планирања, права и обавеза актера на тржишту културе.

Хаотичном и несређеном стању у култури доприноси недостатак систематизованих података о институцијама и установама културе, невладиним организацијама који се баве питањима културе и умјетности, аматерским културно-умјетничким организацијама, професионалним и слободним умјетницима, као и приватним установама културе. Не постоје статистички подаци економске добити у сектору културе по структури, у циљу планирања, права и обавеза актера на тржишту културе. Ово показује да креатори

економске политике нису препознали културу као економску категорију која има капацитет да у тржишним правилима знатно учествује у привредном расту.

У таквим околностима креативне индустрије нису заступљене у културним политикама на државном и локалном нивоу. Знатни потенцијал нпр. лежи у мултимедијалном, модном, графичком дизајну, а поготово у архитектури и оглашавању. Дизајн и архитектура се у културним политикама неких земаља у транзицији помињу само у смислу културне баштине. У перцепцији јавности и надлежних, дизајн и архитектура се посматрају у комерцијалном смислу. Надлежно ресорно министарство нпр. не уочава да културна индустрија уочава додане вриједности кроз афирмацију естетских вриједности, доприноса култури живљења, међународним презентацијама и изложбама иновације материјала. Посебна друштвена важност је у оглашавачкој продукцији, која директно утиче на избор и жеље потрошача, а с тим на економије својих земаља.

Да ли је оправдано повећање издвајања за сектор културе Републике Српске у садашњим условима економске кризе?

Устаљена је перцепција на овим просторима да је сектор културе само трошак. У циљу уштеда у планирању буџета прво се умањују ставке намијењене култури и образовању. Креатори културних и образовних политика морају узети у обзир чињеницу да је без улагања у културу и образовање немогуће изградити економски одрживо друштво, што је већ евидентно. Уочљиво је снажно учешће политичких и економских елита на свим нивоима са старим начином размишљања, које су у већој мјери преузеле марксистичку и новолибералну критику потрошачког капитализма. Из наведених разлога политичке елите на овим просторима не могу максимално, објективно и непристрасно просуђивати

о друштвеним проблемима.

Настављено је спровођење неефикасне и нехармонизоване јавне политике, које немају капацитет у решавању све израженијих друштвено-економских проблема са којима се грађани суочавају. На нивоу локалних самоуправа је покушано да се путем јавно-приватног партнерства привуче капитал и остваре одређени пројекти. Нису успостављени механизми који би допринели рјешавању сложених друштвено-економских проблема грађана. Повратак у капитализам у бившим социјалистичким републикама је промијенио судбину и даље токове привредних активности. Приватизација је постала епохална категорија само приликом промјена власништва у дрштвено-економском, али и политичком контексту.

Без додатне едукације менаџмента и реструктурирања предузећа, држава неће успјети вратити уложена средства и субвенције.

Економски смисао реформи је да створи конкурентну и способну привреду којом би се Република Српска трансформисала у потпуну тржишну економију. На глобалном нивоу финансијска стабилност још није осигурана, што узрокује ризике даље стабилизације привреде. Кључни проблем економског опоравка јесте финансијско тржиште. Настављено је даље кредитирање и давање субвенција привреди и њеним предузећима вођена некомпетентним менаџментом.

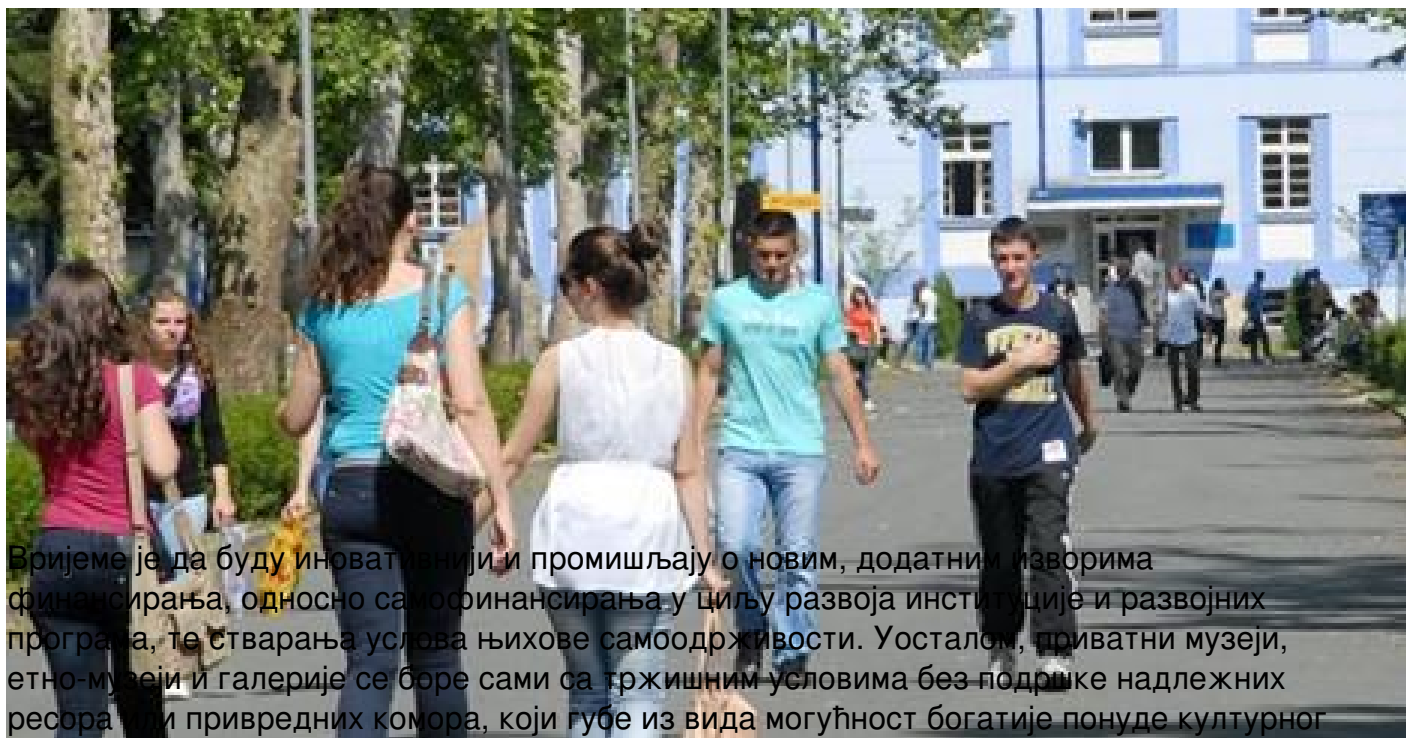
Без додатне едукације менаџмента и реструктурирања предузећа, држава неће успјети вратити уложена средства и субвенције. То ће проузроковати додатна кредитна задужења државе, а тим неодрживост јавног дуга, што ће се огледати у проблему финансирања високог фискалног дефицита који је акумулиран током прошлих година економске кризе. То подразумјева неопходност структурних реформи јавног сектора, на основу којих би се смањио фискални дефицит и јавни дуг, што подстиче извоз и смањење каматних стопа.

Економски раст директно утиче на стандард грађана. Ако је он низак, ствара осећај равнодушности у друштву, а тим и према култури, научним технолошким рјешењима те њиховој улози у функционалном развоју. Од степена развоја политичке културе зависи доношење компетентних и проводивих економских политика од којих зависи издвајање за развој културе.

Ако се узме у обзир да је култура начин функционисања једног друштва, можемо закључити колико је битна као развојна компонента. Стога још не постоји јасна класификација институција културе, функције културе, шта су пројекти у култури, културни инжињеринг, те модели финансирања. Ресор културе у Министарству образовања и културе финансира само јавне установе културе, пројекте у умјетности, али не и културу која је далеко комплекснија. Стога, приликом доношења културних политика Влада годинама нема јасну концепцију, класификацију и дефиницију културе, те спознају колико је она важна за друштвено-економски напредак. Према западним стандардима у сектор културе су сврстани чак арборетуми, пливачки базени, зоо-вртови, спорт, гастрономија, па чак и ловачка друштва.

Преко 90% новца из буџета намијењеног култури одлази на плате и материјалне трошкове, тако да за пројекте у култури и аматеризам остају симболичне ставке. Оваква пракса ће се морати мијењати, у корист буџета и културе. Наиме, са економског аспекта јавне установе културе су непрофитне организације, али непрофитно не значи и непрофитабилно. Менаџмент културних институција ће убудуће под притиском глобализације и економске кризе, увидјети потребу за доношењем властите стратегије развоја као и акционих планова.

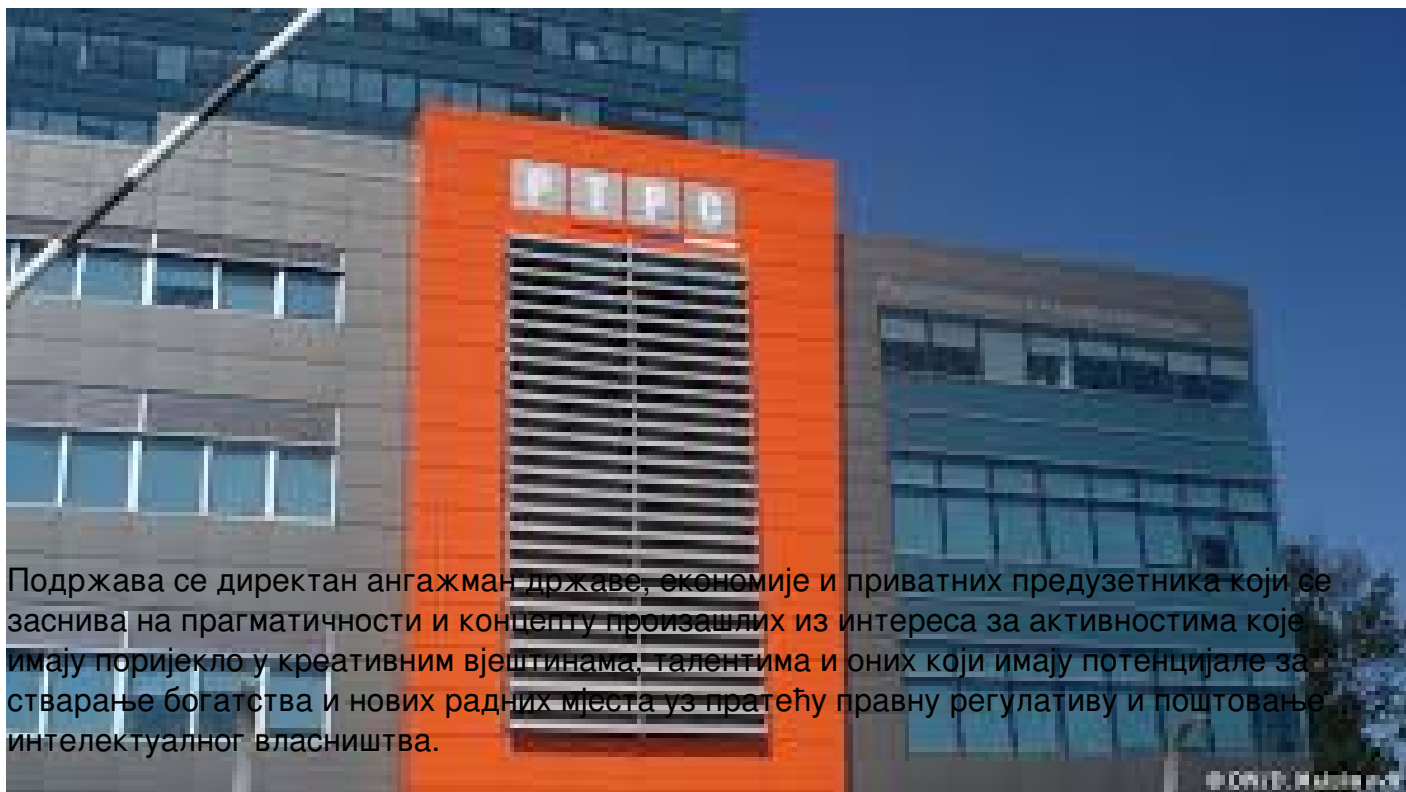

Вријеме је да буду иновативнији и промишљају о новим, додатним изворима финансирања, односно самофинансирања у циљу развоја институције и развојних програма, те стварања услова њихове самоодрживости. Уосталом, приватни музеји, етно-музеји и галерије се боре сами са тржишним условима без подршке надлежних ресора или привредних комора, који губе из вида могућност богатије понуде културног туризма.

Креативна економија и тржиште културе

Концепт економије у култури или економија културе се појавио деведесетих година прошлог вијека у западним земљама. Развијене земље, увидјевши огроман потенцијал у спајању економије и културе, произашао наглим развојем ИТ технологија, а тим и аудио-визуелних медија, успјеле су поред запошљавања знатног броја људи директно утицати на раст спољнотрговинске размјене производа културе, а тим и допринос порасту БДП-а својих земаља. Схватање важности улоге културе у ширем контексту и њене улоге у економском развоју се наметнуло у либералним и хибридным моделима културне политике.

Стратешким документом аустралијске владе Кративна нација (1994) појавио се термин креативне индустрије, да би убрзо био прихваћен у Великој Британији, и то као стратешки приоритет Министарства културе на инсистирање лабуристе Криса Смита, бившег министра културе, медија и спорта у влади Тонија Блера. Његов приједлог је усвојен у виду документа Creative Industries Task Force Mapping Document (CITF) 1998. којим се предлаже концепт креативних индустрија сарадњом економије и културе као заједничког глобалног и економског интереса у економији знања (Cunningham, S. 2001).

Подржава се директан ангажман државе, економије и приватних предузетника који се заснива на прагматичности и концепту произашлих из интереса за активностима које имају поријекло у креативним вјештинама, талентима и оних који имају потенцијале за стварање богатства и нових радних мјеста уз пратећу правну регулативу и поштовање интелектуалног власништва.

Схватање важности улоге културе у ширем контексту и њене улоге у економском развоју се наметнуло у либералним и хибридном моделима културне политике.

Најзначајнији сектори за креативну индустрију су идентификовани у овом оквиру: оглашавање, архитектура, умјетност, сценске умјетности, тржиште антиквитетима, занатство, дизајн, модни дизајн, филм, музика, продукција у култури и умјетности, издаваштво, компјутерски софтвери, интерактивни софтвери (игрице), ТВ и радио. Интерес креативне индустрије је стварање оквира за укључење јавног и приватног сектора, те успостављање пословних односа приликом културних дјелатности као нове индустрије и процесу конвергенције произашле напредком информационих технологија.

Развој и функционисање креативне индустрије зависи прије свега од тржишта, његове величине, правне регулативе у овој области, активности умјетничког стваралаштва и културне традиције. У земљама транзиције је потребан одређен степен усвајања ИТ технологија, мотивације у прихватању свјетских трендова у приступу продукције у култури и умјетности уз истраживачке пројекте у циљу израде стратегије развоја креативних индустрија.

Пословни сектор за културним сектором и Универзитетима би требао афирмисати сарадњу у циљу ситуативног реструктурирања и позиционирања у дизајнирању нових производа и њиховој комерцијализацији. Стога, друштвена заједница, образовне установе, ресорна министарства, релевантне владине агенције и привредна комора морају дати активну подршку приватном сектору који жели дјеловати у креативној индустрији, као и образовним установама који едукују кадрове у сектору продукције и менаџмента у култури и умјетности. Едукација је потребна због чињенице да се активности младих базирају на новим медијима, који њиховиом употребом и конзумацијом стварају предиспозиције интересовања у предузетничком развоју.

Млади су свјесни да је у оваквом привредном окружењу велика могућност покретање личног бизниса, односно самозапошљавања, у виду малих бироа дизајна, консалтинга, рачунарских услуга, продаје и одржавања нових медија, продукцијских студија. Глобална комуникацијска мрежа из темеља мења начин пословања и омогућује настанак великог броја малих обрта, који послују захваљујући Линуксовој (Linux Open source), са глобалне мреже што је обезбједило одређену технолошку једнакост у мање утицајним земљама. Према узору на развијене земље може се омогућити раст поменутих малих агенција које послују уз помоћ лаптопа из виртуелне компаније, са било ког мјеста, стана,

хотела, воза, авиона или парка. Почиње нова ера пословања у којој се сви послови и банкарске трансакције врше електронским путем, са било ког места у свету.

У том делу е-пословање има значајне економске ефекте јер интернет омогућује брз проток роба и капитала без реда величина. Са економског аспекта е-пословање омогућује ниже цјене, бржу и сигурнију комуникацију продавца и купца, смањење залиха, ефикаснији и јефтинији маркетинг уз знатно смањење трошкова и допринос привредном расту. Дигитализација у медијским организацијама и новим медијима је извршила промену традиционалних менаџерских парадигми.

Поред управљачких функција од менаџера се захтева улога комуникацијског посредника са тржиштем. Од њихове едукације зависи разумијевање и избор једне од испреплетених деликатних економских мрежа састављену од малих и умрежених независних пословних субјеката.

Поред управљачких функција од менаџера се захтева улога комуникацијског посредника са тржиштем. Од њихове едукације зависи разумијевање и избор једне од испреплетених деликатних економских мрежа састављену од малих и умрежених независних пословних субјеката.

Њиховим умрежавањем ће расти њихова предузетничка способност да би приступили пројектима малих и средњих предузећа.

Као припадници сектора креативних индустрија подузетничке активности ће их упутити на дјеловање у мјешовитом, буџетском јавном и комерцијалном сектору, током стицања њиховог искуства.

Да ли култура може бити профитабилна и допринети расту БДП-а?

Под притиском глобализације стварају се нове вриједности на основу интелектуалног капитала, ИК технологија и нових технолошко-научних рјешења. У том контексту

економија у култури представља ефикасан и флексибилан модел мјешовите економије, позната под синтагмом креативна економија, што постаје глобални и економски интерес у економији знања јер генерише ендеген модел раста. Сектор културе се не састоји само нпр. од музеја, позоришта, или тзв. високе културе.

Термин економија у култури представља ефектан и флексибилан модел мјешовите економије. Британска штампа објављује коментаре о сектору креативне индустрије означивши га важнијим од сектора финансијских услуга. На примјер, Лондон улаже годишње 50 милиона £ за развој креативних индустрија и забаве које привлаче туристе. Инвестиција подржава платформу за подизање лондонске креативне индустрије на 32 милијарде £ и за отварање 200 000 нових радних мјеста. (Koprivica, M. 2008)

Стога, два модела економије - бестежинска (Quah, 1999) и креативна (Howkins, 2001) који у ствари представљају исти модел, показују да њихови економски принципи почивају на људској креативности и идејама, те да не постоји економски битна разлика између производа научног знања и осталих производа који су настали као креација људског духа на пољу забаве, архитектуре или лијепе умјетности. Значи да ИК технологије и интелектуални капитал добијају улогу главног покретача производње, како савремених тако и традиционалних друштава.

Улагањем у образовање, односно у људске ресурсе, као основу економског раста, остварају се иновације које се могу комерцијализовати, што омогућава усвајање нових технологија и стварање властите. Зато је од пресудног значаја за дјелове модела нове теорије економског раста оснивање студијских програма са курикулумима који ће обезбједити компетенције конкурентне у ЕУ. Доношење одговарајуће правне регулативе

и доступност кредитирања развоја креативне индустрије ће омогућити и нестандартне облике рада, социјално предузетништво, партиципацијску економију, што ће на генералном нивоу генерисати енорман раст запослености у циљу одрживог развоја.

Аспекти креативне индустрије који неминовно утичу на друштвено-економске аспекте, зависе од вођства које је усвојило мултидисциплинарна знања. Умјетност и култура су извори надржаја и покретачи културне индустрије, мас медија и телекомуникационих индустрија. Оне у развијеним земљама стварају материјалне вредности, раније поменута има радна места и значајно доприносе бруто домаћем производу. Индиректне економске ефекте стварају културне институције, догађаји и активности које се одвијају на локалним нивоима. Афирмација тржишта културе пружа инвестиционе могућности.

У земљама ЕУ, креативна индустрија и индустрија културе остваре годишњи промет преко 800 милијарди €, чиме доприносе са око 6,9% БДП-а. Преко 8,5 милиона људи је запослено у креативној индустрији и индустрији културе, што чини 3,8% од укупно запослених, а доприноси економском расту на генералном економском нивоу са око 14,4%. (netzpolitik.org, 2011). Током економске кризе од 2008. год. само креативна економија биљежи енорман раст. Колико је важан и равноправан сектор културе у САД-у, говори податак да се креативна економија и индустрија културе све чешће појављују под синтагмом индустрија будућности.

Стога, будућа културна политика Републике Српске треба да буде базирана на четири кључна принципа: културном идентитету, културном диверзитету, креативности, и учешћу грађана у културном животу. Циљ културних политика је стварање услова за

развој културе која може да допринесе одрживом развоју друштва. У креативна друштва ће се убрајати она која ће помоћу планирања успјети да оспособе живот, културу, економију и друштвени напредак.

Наведене активности захтјевају упоредне активности на доношењу компетентних образовних политика које ће афирмисати истраживање на сва три циклуса студија, уз увођења студијских програма усаглашеним са развојним политикама.

У циљу развоја културе и доприноса економском расту потребно је промишљати о доношењу културних политика на основу парламентарног, тј. децентрализованог модела управљања културом, изради стратегије развоја културе и културне индустрије, акционим и развојним плановима на свим нивоима, реструктурирању институција културе, измјени постојећих и доношењу нових законских регулатива, транспарентном и ефикасном моделу финансирања, диференцираним пореским стопама, развоју људских ресурса у управљању културом, афирмацији маркетиншких активности у циљу развоја и промоције културе, унапријеђењу међународне културне размјене, образовној и економској сарадњи операционализацијом културне развојем културне и научне дипломатије у сарадњи са универзитетима.

Наведене активности захтјевају упоредне активности на доношењу компетентних образовних политика које ће афирмисати истраживање на сва три циклуса студија, уз увођења студијских програма усаглашеним са развојним политикама. На тај начин би се обезбједио ниво образовања конкурентним за утакмицу на глобалном тржишту. Студенте не треба приморати само да меморишу градиво, већ их морамо научити да размишљају. Аналитичке способности ће им омогућити максимално коришћење стечених компетенције и додатних вјештина потребних у глобалном свјету и виртуелном окружењу. Даљим процесом глобализације наука ће се интегрисати са интегралном производњом друштва, јер рад и софистицирана технолошка производња омогућује усвајање нових знања за разлику од традиционалног начина. Стога, реструктурирани образовни систем може преузети водећу улогу у друштву, зато што се у интегралној производњи друштва повећава улога и значај образовног система.

Аутор је директор Центра за развој културе и друштва знања, Бањалука

Извори:

(1) Cunningham, S.: From Cultural to Creative Industries: Theory, Industry, and Policy Implications, Queensland University of Technology, Queensland, 2001.

(2) Koprivica, M.: Menadžment događaja, Prometej, Novi Sad, 2008.

(3) [http://eprints.lse.ac.uk/2291/1/The_Weightless_Economy_](http://eprints.lse.ac.uk/2291/1/The_Weightless_Economy_in_Economic_Development.pdf)

[in_Economic_Development.pdf](http://eprints.lse.ac.uk/2291/1/The_Weightless_Economy_in_Economic_Development.pdf)

(4) [http://www.acpcultures.eu/_upload/ocr_document/WIPO](http://www.acpcultures.eu/_upload/ocr_document/WIPO_CreativeEconomyInterviewHowkins.pdf)

[_CreativeEconomyInterviewHowkins.pdf](http://www.acpcultures.eu/_upload/ocr_document/WIPO_CreativeEconomyInterviewHowkins.pdf)

(5) <https://netzpolitik.org/wp-upload/Tera-Studie.pdf>